

Smluvní pokuta podle nového občanského zákoníku

Úprava platná od příštího roku sjednocuje pravidla doposud zařazená do občanského i obchodního zákoníku

Sblíží se koncem roku se odborná i laická veřejnost připravuje na zásadní změnu, která má od 1. 1. 2014 nastat v oblasti civilního práva. Uvedeným dnem má vstoupit v účinnost zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (tzv. nový občanský zákoník), který má zrušit a nahradit dosavadní zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Dosavadní roztržštěná právní úprava smluvní pokuty, která je obsažena jednak v § 544 a násl. občanského zákoníku a jednak v § 300 a násl. obchodního zákoníku, má být sjednocena v ustanoveních § 2048 až § 2052 nového občanského zákoníku. Systematicky je tato právní úprava smluvní pokuty zařazena do všeobecných ustanovení o závazcích (hlava I. části čtvrté), a to konkrétně do dílu osmého nazvaného Zajištění a utvrzení dluhů.

Pokud jde o pojmy „zajištění“ a „utvrzení“ dluhu, nový občanský zákoník tyto nechápe jako synonyma, ale přikládá jim samostatné významy. Podle jeho § 2010 se o „zajištění dluhu“ jedná tehdy, zaváže-li se třetí osoba věřiteli nebo ve prospěch věřitele za dlužníkovy plnění anebo dá-li někdo věřiteli nebo ve prospěch věřitele majetkovou jistotu, že dlužník svůj dluh splní. V případě smluvní pokuty a uznání dluhu hovoří nový občanský zákoník o „utvrzení dluhu“.

Podle § 2048 nového občanského zákoníku si strany budou moci sjednat smluvní pokutu, stejně jako doposud, jako sankci za porušení smlouvené povinnosti.

Věřitel bude oprávněn nárokovat smluvní pokutu bez ohledu na to, zda mu porušením smlouvené povinnosti vznikne škoda, či nikoli. V tomto směru nová právní úprava vychází z dosud platné úpravy v § 544 odst. 1 občanského zákoníku, která vznik nároku nepodmiňuje existencí škody.

Zachováno zůstává i nahlížení na smluvní pokutu jako na paušalizovanou náhradu škody. Pokud totiž škoda vznikne, pak se věřitel ze zákona nebude oprávněn domáhat náhrady škody vzniklé z porušení povinnosti, ke kterému se smluvní pokuta vztahuje.

JUDR. ZUZANA SMÍTKOVÁ, PH.D.
advokátka AK Toman, Devátý & Partneři

NEPENĚŽNÍ PLNĚNÍ

Nově zákon výslovně stanoví, že smluvní pokuta může být ujednána i v jiném plnění než peněžitěm. Vždy se však strany musejí předem dohodnout na její výši, nebo alespoň způsobu jejího určení.

Zákon již nově nepředepisuje obligatorní písemnou formu pro ujednání o smluvní pokutě. Do budoucna ji tak bude možné sjednat i ústně. Tato smluvní volnost však s sebou nese větší riziko neurčitosti a nevy-mahatelnosti smluvní pokuty, protože bez listiny budou strany těžko prokazovat obsah jejich ujednání o smluvní pokutě. Písemnou formu tak lze i do budoucna jediné doporučit.

Pokud jde o moderační právo soudu, které dosud upravuje § 301 obchodního zákoníku, toto nová právní úprava v zásadě plně přejímá. Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu bude soud oprávněn snížit s přihlédnu-

tím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. Ustanovení § 2051 nového občanského zákoníku výslovně stanoví, že soud tak bude moci učinit pouze na návrh dlužníka.

Ve zcela nezměněné podobě přejímá nový občanský zákoník znění dosavadního § 544 odst. 3 občanského zákoníku. I nadále tak bude platit, že ustanovení o smluvní pokutě se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (penále).

Nový občanský zákoník přebírá rovněž princip, že primární závazek (smlouvená povinnost) zaplacením smluvní pokuty zaniká. K jisté modifikaci však dochází, pokud jde o pojmosloví. Ustanovení § 2049 nového občanského zákoníku totiž nehovoří o zachování „povinnosti“ zajištěné smluvní pokutou (viz ustanovení § 545 odst. 1 občanského zákoníku), ale o trvání „dluhu“ utvrzeného smluvní pokutou. Jen praxe ukáže, zda tato změna pojmosloví s sebou nepřinese více strastí než užítku.

SMLUVNÍ VOLNOST

Všem případným nejistotám však mohou strany samy předejít, pokud si smluvní pokutu upraví odlišně. V souladu s principem smluvní volnosti zakotveným v ustanovení § 1 odst. 2 nového občanského zákoníku si osoby mohou ujednat práva a povinnosti odchýlně od zákona, pokud to zákon výslovně nezakazuje. V případě smluvní pokuty zákon takový zákaz neobsahuje. Není proto vyloučeno, aby si strany sjednaly vlastní pravidla pro smluvní pokutu.

V praxi se tak bude možné například dohodnout na tom, že povinnost zajišťovaná smluvní pokutou (utvrzený dluh) zaplacením smluvní pokuty zaniká nebo že smluvní pokuta nevylučuje ani neomezuje nárok věřitele na náhradu škody.

Takové odchýlné ujednání však v souladu s § 1 odst. 2 nového občanského zákoníku nesmí porušovat dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. ●